

Till försvarsutskottet

Försvarsutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1996/97:4 om totalförsvaret i förnyelse – etapp 2 jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna rör näringsutskottets beredningsområde.

Inför behandlingen av detta ärende har näringsutskottet under hösten 1996 genomfört studiebesök hos Bofors AB, Hägglunds Vehicle AB, Kockums AB och Saab AB.

Näringsutskottet

Bakgrund

För att samordna behandlingen av vissa förslag i propositionen har utrikes- och försvarsutskotten bildat ett gemensamt utskott – sammansatta utrikes- och försvarsutskottet. Detta utskott skall i ett separat betänkande behandla frågor om säkerhetspolitiken, internationella insatser och krigsmaterielexporten. Övriga frågor i propositionen behandlas av försvarsutskottet.

De frågor i propositionen och motionerna som näringsutskottet främst har att beröra gäller den svenska krigsmaterielindustrin. Frågor om lagstiftningen för krigsmaterielexporten ligger dock utanför utskottets beredningsområde.

Försvarsbeslutet för perioden 1997–2001 är indelat i två etapper. Den första delen av beslutet fattades av riksdagen i december 1995 (prop. 1995/96:12, bet. UFöU1 och bet. FöU1) och omfattade säkerhetspolitiken, försvarspolitiken, målen för totalförsvaret, övergripande principiella frågor om totalförsvarets utformning och struktur samt ekonomin. Den nu aktuella propositionen innehåller förslag om den närmare inriktningen av det militära försvarets krigsorganisation, det militära försvarets grundorganisation i fred samt det civila försvarets verksamhet i krig och fred.

Regeringen beslutade i januari 1995 att en parlamentariskt sammansatt försvarsberedning – under ledning av statssekreteraren i Försvarsdepartementet – skall svara för samråd mellan företrädare för regeringen och riksdagspartierna angående riktlinjerna för försvarspolitiken. Av regeringens beslut framgick att avstämning skulle ske med kontrollstationer i anslutning till de båda beslutsetapperna med hänsyn till den oklarhet som råder kring den säkerhetspolitiska utvecklingen. Underlaget för den första kontrollstat-

ionen hösten 1995 utgjordes av Försvarsberedningens rapporter Sverige i Europa och världen (Ds 1995:28) och Totalförsvarets utveckling och förmyelse (Ds 1995:51). I rapporten Omvärldsförändringar och svensk säkerhetspolitik (Ds 1996:51) har Försvarsberedningen i augusti 1996 redovisat sina säkerhetspolitiska överväganden inför den andra kontrollstationen. En tredje kontrollstation avses bli inlagd under år 1998.

I det försvarspolitiska beslutet i december 1995 konstaterades beträffande säkerhetspolitiken att det under lång tid framöver kommer att föreligga svårigheter att förutsäga utvecklingen inom den internationella politiken (bet. 1995/96:UFöU1 s. 23). Dock framhölls det att den säkerhetspolitiska utvecklingen varit gynnsam för Sverige och att anspråken på totalförsvarets förmåga mot den bakgrunden kommer att vara begränsade under ett antal år (bet. 1995/96:FöU1 s. 15).

Med hänvisning till det sammansatta utrikes- och försvarsutskottets bedömning ansåg försvarsutskottet att det inte fanns några säkerhetspolitiska skäl som talade mot att fullfölja den besparing inom försvaret som hade beslutats med anledning av den ekonomisk-politiska propositionen hösten 1994 (prop. 1994/95:25, bet. FiU1). Innebörden i den angivna besparingen är dels att utgifterna inom Försvarsdepartementets område fram till år 1998 skall begränsas med 2 miljarder kronor, dels att ytterligare besparingar om 2 miljarder kronor stegvis skall uppnås inom området under perioden 1997–2001. Försvarsutskottet menade att riksdagen i samband med de säkerhetspolitiska kontrollstationerna åren 1996 och 1998 kommer att ges ytterligare tillfällen att bedöma den ekonomiska ramen för totalförsvaret. I reservationer (m; fp; v; mp; kds) i försvarsutskottets betänkande framfördes avvikande uppfattningar vad gällde storleken på och grunderna för den angivna besparingen.

I näringsutskottets yttrande (1995/96:NU2y) till försvarsutskottet konstaterades att den säkerhetspolitiska utvecklingen och kostnadsutvecklingen bidragit till att behovet av och möjligheterna till en självständig och heltäckande försvarsindustriell förmåga avtagit. Näringsutskottet underströk betydelsen av att utlandssamarbetet för svensk försvarsindustri ökar framöver och anförde att ett ökat samarbete med företrädesvis europeisk industri var angeläget. Ur strikt näringspolitisk synpunkt – och utan att gå in på frågan om ändrad lagstiftning – ansåg näringsutskottet att det kan vara av värde med en översyn av eventuella hinder som försvårar för svensk försvarsindustri att delta i främst europeisk men även övrig internationell samverkan. I en avvikande mening (v, mp) förordades att den svenska exporten av krigsmateriel skulle upphöra.

I den försvarspolitiska propositionen (prop. 1995/96:12 s. 135) hade framhållits vikten av en säkerställd inhemsk kompetens inom områdena telekrigsteknik (medel och motmedel inklusive sensorteknik), avancerad signaturanpassningsteknik (mot upptäckt och identifiering), undervattensteknik (för svenska förhållanden), flygteknik (för vidmakthållande av JAS 39 Gripen på längre sikt) samt underhåll och vidmakthållande av de system som ingår i krigsorganisationen. Även andra teknologiområden kunde behöva tillföras gruppen av prioriterade områden, sades det. Den senare frågan borde övervägas ytterligare, menade regeringen. Av propositionen framgick också att

regeringen hade för avsikt att utarbeta en långsiktig strategi så att de försvarspolitiskt mest värdefulla och för anpassning och tillväxt mest nödvändiga teknologiområdena och kompetenserna kunde vidmakthållas.

Näringsutskottet anförde ingen erinran mot regeringens prioritering men underströk att det kunde finnas skäl att pröva om ytterligare områden borde tillföras de prioriterade kategorierna av försvarsindustriell verksamhet. Något uttalande av riksdagen med anledning av frågan om prioriteringen av teknologiområden var enligt näringsutskottets uppfattning inte erforderligt. I en avvikande mening (m) riktades kritik mot att regeringens prioritering var alltför snäv. Teknologiområden som är väsentliga ur säkerhetspolitisk synvinkel och som är internationellt konkurrenskraftiga ansågs ha blivit bortprioriterade. För att i tillräcklig grad stödja försvaret och ytterst våra säkerhetspolitiska mål krävs, anfördes det, högre målsättningar beträffande den inhemska materielindustrin.

Propositionen

Den försvarsindustriella inriktningen

Regeringens uppfattning är att det fortfarande råder en grundläggande osäkerhet om den säkerhetspolitiska utvecklingen på längre sikt. Riksdagens beslut år 1995 om säkerhetspolitikens mål föreslås ligga fast. Det finns inga skäl, menar regeringen, att nu förändra de i etapp 1 beslutade riktlinjerna för totalförsvaret, eller att ompröva den säkerhetspolitiskt motiverade besparingen på försvarsutgifterna.

Riksdagens beslut år 1995 beträffande totalförsvaret sammanfattas i propositionen i fyra begrepp: anpassning, helhetssyn, folkförsvaret och internationella uppgifter. Regeringen framhåller att anpassning på längre sikt till en mörkare hotbild fordrar god analyskapacitet, beslut i rätt tid, planering och tillväxtförmåga samt en fortlöpande materiell förnyelse. Bedömningen är att mycket talar för att eventuella framtida krig kommer att karakteriseras av att kvalificerad militärteknik och strategiska insatsstyrkor kommer till användning. Många länder, t.ex. Frankrike, Tyskland och Ryssland, avser att i likhet med Förenta staterna utveckla sina militära resurser för denna typ av insatser.

Regeringen anför att den försvarsindustriella inriktningen enligt försvarsbeslutets första etapp bör ligga fast. Försvarsmakten och Försvarets materielverk skall även fortsättningsvis anskaffa materiel på det mest kostnadseffektiva sättet. En materiell förnyelse måste kunna genomföras även i tider av internationell oro, och den materiella anpassningsförmågan bör vara så generell som möjligt och ge utrymme för framtida vägval.

Krav på anpassningsförmåga kan medföra, menar regeringen, att de försvarspolitiska behoven kan behöva ges en delvis ny innebörd. Regeringen framhåller också att det är av största betydelse både för den materiella förnyelsen och för tillgången på försvarsmateriel i framtiden att Sverige och svensk försvarsindustri deltar i ett växande internationellt samarbete om försvarsmateriel. I propositionen understryks vidare vikten av att regeringen och svenska myndigheter på ett aktivt och strukturerat sätt stöttar försvarsindu-

strins exportansträngningar beträffande större materielprojekt, under förutsättning att projekten står i överensstämmelse med riktlinjerna för krigsmaterielexport.

1996/97:NU4y

Försvarsindustrin och anpassningsförmågan

Försvarets anpassningsförmåga skall vara styrande för totalförsvarets framtida utformning, understryker regeringen i propositionen. Krigsorganisationen skall kunna uppnå full krigsduglighet inom en ettårsperiod. Förmågan måste vara god att höja beredskapen hos den befintliga krigsorganisationen, och en stabil grund måste finnas för att totalförsvarsresurserna skall kunna anpassas till mer långsiktiga förändringar.

Anpassningsförmågan kommer att ställa förändrade krav på försvarsindustrins tekniska kompetens och industriella struktur samt på försvarets anskaffningsprocess. Försvarsmaktens materielanskaffning kommer framöver inte att vara av sådan omfattning att den utgör en tillräcklig hemmamarknad för stora delar av den svenska försvarsindustrin. Det är därför nödvändigt, framhåller regeringen, att förutsättningslöst analysera på vilket sätt Försvarsmaktens långsiktiga materieförsörjning skall kunna säkerställas, även när den svenska försvarsindustriella basen krymper. En långsiktig strategi för försvarets materielanskaffning bör utarbetas, så att de försvarspolitiskt mest värdefulla och för anpassning mest nödvändiga teknikområdena och kompetenserna kan behållas.

Frågan om den närmare inriktningen av en strategi för att vidmakthålla försvarets förmåga till materiell förnyelse måste emellertid utredas närmare, menar regeringen. I anslutning till den planerade kontrollstationen år 1998 bör analyseras vilka försvarsteknologiska kompetenser som krävs för en god anpassningsförmåga. Regeringen utpekar bl.a. följande faktorer som medverkar här till:

- 1) Anpassningsförmågan kommer att ställa krav på försvarsindustrins tekniska kompetens och industriella struktur.
- 2) Anpassningsförmågan kommer att ställa krav på försvarets anskaffningsprocess.
- 3) Internationell samverkan ger förutsättningar för att kunna bevara viktiga försvarsindustriella kompetenser, samtidigt som det nationella oberoendet får en annan innebörd.
- 4) De ekonomiska möjligheterna föreligger inte att bibehålla en inhemsk försvarsindustriell kompetens med dagens stora bredd.

I propositionen nämns de i etapp 1 utpekade s.k. baskompetenserna som utgör de områden inom vilka Sverige bör bevara en inhemsk kompetens och där materiel skall utvecklas och tillverkas inom landet. Regeringen bedömer att kompetensen inom de prioriterade basområdena kommer att kunna bibehållas under beslutsperioden fram till år 2001.

Krigsorganisationens dimensionering föreslås på längre sikt omfatta bl.a. 13 armébrigader (–3), 20 ytstridsfartyg (–10), 9 ubåtar (–3), 13 stridsflygdivisioner (–3) och 12 JAS 39 Gripen-divisioner. Vidare föreslås en avveckling

av det lätta attackflyget och en minskning av antalet flygbasbataljoner till 16 (–8).

Beslut om utveckling och anskaffning av en tredje delserie av JAS 39 Gripen och en flygburen spaningsradar har betydande konsekvenser för svensk flyg- och elektronikindustri. Inom armén kommer bl.a. anskaffningen av luftvärnsrobotsystemet BAMSE, artillerigranaten BONUS och stridsfordon 90 att bidra till en bevarad kompetens hos svensk försvarsindustri. Ytstridsfartyg 2000 och särskilda teknologisatsningar inom ubåtsområdet skapar gynnsamma förutsättningar för den svenska varvs- och elektronikindustrin, sägs det i propositionen. Vidare skall åtgärder vidtas för att medge ett fortsatt bevarande av inhemsk kompetens inom krut- och explosivämnesområdet. Regeringen anmäler också att gällande materielplaner möjliggör en bevarad inhemsk försvarsindustriell kompetens så att luftvärns- och pansarvärnsrobotar kan produceras och hotanpassas under försvarsbeslutsperioden. Försvarsmakten skall också säkerställa en fortsatt kompetens under beslutsperioden inom ubåtsområdet. Sammantaget menar regeringen att dessa materielprojekt innebär att kompetens kan bevaras och utvecklas inom stora delar av svensk försvarsindustri under försvarsbeslutsperioden.

För att möjliggöra en tillräckligt god förmåga till materiell förnyelse avser regeringen att ge Försvarsmakten i uppdrag att skapa förutsättningar för anpassningsinriktade tekniksatsningar. Regeringen beräknar att drygt 500 miljoner kronor årligen kommer att satsas på åtgärder som i huvudsak syftar till att öka anpassningsförmågan. I denna summa ingår bl.a. särskilda satsningar på forskning och teknikförsörjning (enligt uppgift från Försvarsdepartementet ca 100–120 miljoner kronor). Dessutom skall ytterligare ekonomiska resurser avdelas för anpassningsinriktade tekniksatsningar utöver vad som tidigare har inplanerats. Totalt kommer Försvarsmakten att årligen avsätta ca 550 miljoner kronor – inräknat den nyssnämnda summan avsedd för forskning och teknikförsörjning – till tekniksatsningar.

Försvarsindustrin och det internationella samarbetet

I propositionen sägs att det finns anledning att lägga delvis nya säkerhetspolitiska aspekter på det svenska försvarets materielförsörjning. Den säkerhetspolitiska utvecklingen medger nu att försvarets materielförsörjning bör kunna ske i nära samarbete med andra länder. Ett ökat och fördjupat försvarsmaterielsamarbete kan säkerställa tillgång till väsentliga kompetenser och underlätta materielförsörjningen i en anpassningssituation, dvs. i tider när den internationella efterfrågan är stor.

Det är också, enligt regeringen, viktigt att svensk försvarsindustri och svenska myndigheter deltar i den pågående omstruktureringen av den europeiska försvarsindustrin. På så sätt kan den totala minskningen i Europa inom försvarsindustrin hanteras på ett rationellt sätt, understryks det. Frågan har fått ökad aktualitet genom den diskussion som förs inom EU och vid regeringskonferensen om ett utvidgat samarbete på försvarsmaterielområdet.

Mot denna bakgrund talar en rad skäl för ett svenskt medlemskap i Western European Armaments Group (WEAG), anför regeringen. WEAG är en samarbetsorganisation mellan 13 europeiska länder. Samarbetet, som inte är

traktatfäst och som saknar överstatliga inslag, baseras på konsensusprincipen. Samarbete sker bl.a. inom områdena utveckling och upphandling samt forskning och teknologi. Det bör ankomma, sägs det i propositionen, på regeringen att pröva hur samarbetet från svensk sida närmare skall utformas.

Motionerna

Frågan om försvarets fortsatta modernisering och därmed dess tekniska förnyelse tillhör det som står allra högst på dagordningen vid det förestående försvarsbeslutet, anför det i motion 1996/97:Fö501 (m). Motionärerna menar att regeringens redovisning till riksdagen av vad anpassningsdoktrinen innehåller är bristfällig. Regeringens förslag till ny krigsorganisation och de ytterst begränsade medel som avsätts till materiell förnyelse försämrar den industriella kompetensen och försvarets förmåga till anpassning. I motionen efterlyses särskilda satsningar på materielområdet. För närvarande uppgår den andel av Försvarsmaktens budget som anslås till materielanskaffning till närmare 40 %. Denna andel får inte minska, anför det. I stället för föreslagna 550 miljoner kronor borde 750 miljoner kronor årligen avsättas för detta ändamål. Motionärerna kritiserar regeringen för att i propositionen inte redovisa tillräckligt underlag gällande försvarsindustrin. De kort- och långsiktiga förutsättningarna för försvarsindustrins överlevnad och utveckling måste därför utredas. I en sådan utredning borde bl.a. en översyn göras av prioriteringarna beträffande försvarsindustrins kompetens och struktur. Även förutsättningarna för internationellt samarbete med andra försvarsindustrier bör övervägas, sägs det. Vidare borde granskas vilka för- och nackdelar som är förknippade med en inre marknad för försvarsmateriel.

I motion 1996/97:Fö38 (fp) konstateras att förändringarna i främst Europa naturligt leder till ett ökat försvarsindustriellt samarbete med andra demokratiska stater i Europa och med Förenta staterna i syfte att trygga nödvändig försörjning med krigsmateriel. Ett svenskt deltagande i ett vidgat europeiskt samarbete om krigsmateriel borde emellertid bygga på en fortsatt restriktiv exportpolitik och på att motsvarande restriktioner införs inom det europeiska samarbetet. Regeringens förslag om svenskt medlemskap i WEAG kommer att få stor betydelse framöver, menar motionärerna och efterlyser en utredning i syfte att genomföra en samlad översyn av de långsiktiga konsekvenserna innan förändringar genomförs.

I motion 1996/97:Fö52 (v) framförs krav på att en plan för avveckling av den svenska krigsmaterielexporten skall tas fram. Regeringen kritiserar för att ha en alltför okritisk inställning till det framväxande europeiska samarbetet om försvarsmateriel. Vänsterpartiet är, anför det, motståndare till svenskt medlemskap i WEAG.

Även i motion 1996/97:Fö42 (mp) riktas invändningar mot ett svenskt närmande till WEAG. Motionärerna anser att ett medlemskap i organisationen inte är förenligt med en trovärdig militär alliansfrihet. Ett medlemskap är heller inte i överensstämmelse med gällande lag för vapenexport. Hur, frågas det i motionen, skall man kunna samarbeta om materielprojekt om man inte får exportera till samma länder? Sverige borde i stället koncentrera ansträng-

ningarna på att lämna stöd till en omställning av krigsmaterielindustrin till civil produktion och skapa en avrustningsindustri för destruktion av t.ex. anti-personella minor. Likaså bör, enligt motionärerna, forskningen inom området inriktas på användningen av s.k. icke-dödliga vapen som laser, mikro vågor och radiostörning, vilka kan slå ut målsökningssystem och missiler.

I motion 1996/97:Fö43 (mp) uttrycks tillfredsställelse över att den svenska ubåtsflottan bantas. Motionärernas tolkning av propositionen är att det inte är aktuellt med ytterligare inköp av ubåtar till den svenska marinen. Inriktningen från 1992 års försvarsbeslut om anskaffning av ubåt 2000 har rivits upp, menar motionärerna. Den försvarsteknologiska satsningen på kompetensområdet undervattensteknik omfattar ej utveckling av ny kapacitet för ubåtar, sägs det. Miljöpartiet de Grönas uppfattning är att Sverige helt skall upphöra med utveckling och export av ubåtar. I motionen ställs också frågan huruvida det är möjligt att bryta kontraktet med Kockums AB om fortsatta studier och projektering av ubåt 2000 i syfte att vinna tillbaka en del av de 120 miljoner kronor som Försvarsmakten har satsat i projektet.

Ett svenskt medlemskap i WEAG är eftersträvarsvärt, heter det i motion 1996/97:Fö23 (kd). Detta kommer att ge försvarsmyndigheter och försvarsindustrier förbättrade möjligheter till samarbete och samordning med andra deltagarländer. Motionärerna erinrar om att Europas försvarsindustri står inför en omfattande strukturuomvandling. Även i denna motion ses det som angeläget att regeringen återkommer till riksdagen med en redovisning av de konkreta åtgärder som regeringen avser att vidta för att anpassa samverkansformerna. Regeringen bör även, menar motionärerna, ytterligare utveckla det som skrivs i propositionen om att kraven på en god anpassningsförmåga medför att de försvarspolitiska behoven kan behöva ges en delvis ny innebörd.

Vissa kompletterande uppgifter

Den svenska försvarsindustrin

Antalet anställda i den svenska försvarsindustrin har minskat relativt kraftigt under senare år. Enligt uppgifter från Sveriges försvarsindustriförening var totalt ca 22 000 personer sysselsatta i försvarsindustrin år 1995. Härav var ca 16 000 sysselsatta med försvarsmateriel, en minskning med ca 6 500 personer jämfört med år 1990. Andelen personer i företagen som arbetade med försvarsmateriel uppgick år 1995 till ca 75 %. År 1995 levererade företagen försvarsmateriel till ett värde av ca 14,6 miljarder kronor, vilket ligger strax under den redovisade nivån för år 1994. Av leveranserna år 1995 gick ca 70 % till det svenska försvaret, ca 4 % till övriga nordiska länder, Schweiz och Österrike och ca 16 % till andra länder.

Utredningar om försvarsindustrin och civila produkter

I november 1995 fick f.d. generaldirektören Per Borg i uppdrag av dåvarande näringsministern Sten Heckscher att i kontakt med svensk försvarsmaterielindustri kartlägga utvecklingen av civila produkter och i vilken utsträckning

idéer om sådana produkter ej kommer till utförande. Studien Svensk försvarsindustris satsningar på civila produkter – möjligheter och problem avlämnades i februari 1996. Bland förutsättningar och förhållanden, skriver utredaren, som avgör om civila produkter framgångsrikt kan föras ut till nya marknader kan följande utpekas:

- företagsledningens och ägarnas vilja att uthålligt satsa på civil verksamhet,
- företagsledningens förmåga att inom företagen hantera nya produkter och finna kanaler och nå fram till marknaden,
- tillgång till riskkapital på acceptabla villkor.

Utredarens slutsats är bl.a. att om staten vill underlätta och stödja utvecklingen av civila produkter så bör inriktningen vara att underlätta tillgången till riskvilligt kapital och kreditgarantier på för företagen acceptabla villkor.

I mars 1996 avlämnade Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) rapporten Forskning och utveckling för industri och försvar, där förutsättningarna för att utveckla forskning och utveckling inom områden av betydelse för både militära och civila tillämpningar studerats. I rapporten diskuteras behovet av en övergripande teknikutvecklingsstrategi i vilka de från samhällets utgångspunkt prioriterade utvecklingsvägarna bör anges. Strukturella hinder för samverkan identifieras, som t.ex. villkor för finansiering och möjligheter för individer att röra sig mellan olika verksamhetsmiljöer. Utredarna menar att diversifieringen av försvarsindustrin, dvs. framväxten av sådan kompletterande civil verksamhet som utvecklas inom försvarsindustrin, eller är baserad på försvarsindustriell kompetens, är en långsiktigt viktig väg till nyföretagande vilket kan bredda den industriella basen. Dock identifieras många hinder och svårigheter i denna process. Slutligen analyseras försvarsindustrins möjligheter att bevara och utveckla sin kompetens inom sina kärnområden. På denna punkt anför utredningen att försvarsindustrin måste få rimliga villkor att anpassa sig till förändrade förutsättningar och utvecklas i linje med försvarets behov till nytta för samhället i övrigt. Ett råd som ges i detta sammanhang är att mindre företag bör tas med i de försvarsindustriella nätverken. Sådana nätverk i vilka mindre specialföretag ingår – t.ex. från mikroelektronik- och programvaruområdena – skulle kunna öka flexibiliteten och minska industrins egna resursinsatser. Om sådana specialföretag inom nätverken dessutom arbetar åt flera industriföretag kan en förbättrad kostnadsdelning åstadkommas.

Näringsutskottets ställningstagande

Näringsutskottet anser att den svenska försvarsindustrins förmåga att leverera kvalificerade högteknologiska produkter till det svenska försvaret har ett stort försvars- och säkerhetspolitiskt värde. Härtill gäller att den industripolitiska betydelsen av denna produktion är hög. Ett kvalificerat tekniskt kunnande har frambringats i försvarsindustrin. Spridningseffekter har i ett flertal fall uppstått i form av civila tillämpningar av tekniken inom den övriga industrin och genom civil användning i samhället. Den höga tekniska nivån grundar sig bl.a. på ett väl fungerande samspel mellan forskning och indu-

stripproduktion. Vid jämförelser framstår den svenska försvarsindustrin – trots att det handlar om högteknologiska produkter med omfattande utvecklingskostnader – som kostnadseffektiv, även sett till motsvarande produktion i de försvarsindustriella stormakterna.

Utformningen av försvarets anpassningsförmåga kommer att ställa förändrade krav på försvarsindustrins tekniska kompetens och industriella struktur. Förutom den prioritering av baskompetenser som fastställdes i försvarsbeslutets första etapp aviserar regeringen i propositionen åtgärder för att medge ett fortsatt bevarande av inhemsk kompetens inom krut- och explosivämnesområdet, vilket näringsutskottet inte har någon erinran emot.

Näringsutskottet finner det vidare värdefullt att en utredning skall tillsättas inför 1998 års säkerhetspolitiska kontrollstation med syfte att analysera vilka försvarsteknologiska kompetenser som krävs för en god anpassningsförmåga. I en sådan studie bör ingå att se över de kort- och långsiktiga förutsättningarna för försvarsindustrins överlevnad och utveckling.

Näringsutskottet vill understryka vikten av att Försvarsmaktens kompetens som kravställare och uppköpare av försvarsmateriel kan vidmakthållas. Materielinköp och teknologisationsningar skall göras i syfte att säkerställa ett rationellt utnyttjande av anskaffade system under såväl fred som kris och krig. Det kunskapsmässiga innehållet (den kritiska massan) i svensk försvarsindustri måste värnas. En långsiktigt stabil politisk syn på försvarsindustrins förutsättningar i landet måste föreligga.

Utan att gå in på frågan om medlemskap i WEAG, som inte är en fråga för näringsutskottet att ta ställning till, välkomnar utskottet ett fördjupat europeiskt samarbete på försvarsindustriområdet. Med hänsyn till strävan att bibehålla en hög teknisk nivå inom kritiska områden och en fortsatt kostnadseffektiv materielförsörjning, framstår ett utökat internationellt samarbete som en förutsättning för den svenska försvarsindustrins överlevnad. Det är angeläget att svensk försvarsindustri får delta på likvärdiga villkor i den europeiska omstruktureringen på försvarsindustriområdet. Ett organiserat samarbete kommer, enligt näringsutskottets uppfattning, att ge försvarsmyndigheter och försvarsindustrier bättre möjligheter till samordning med andra deltagarländer. Samarbetet bör också omfatta försvarsforskningen. Ett internationellt samarbete inom försvarsforskningen kring avancerade tekniska produkter är nödvändigt för att upprätthålla den tekniska kompetensen inom den svenska industrin och för att skapa möjligheter till kostnadseffektiva upphandlingar.

I detta sammanhang vill näringsutskottet påminna om vad utskottet hösten 1995 anförde i yttrandet till försvarsutskottet (1995/96:NU2y s. 6) om att det från strikt näringspolitisk synpunkt och utan att beröra frågan om ändrad lagstiftning kan vara av värde med en översyn av eventuella hinder som försvårar för svensk försvarsindustri att delta i främst europeisk men även övrig internationell samverkan. I syfte att undanröja sådana hinder är det, enligt näringsutskottets mening, väsentligt att denna analys infogas i den nämnda utredningen om en strategi för försvarets förmåga till materiell förnyelse.

Det är tillfredsställande, anser näringsutskottet, att regeringen gör bedömningen att de planerade materiellprojekten innebär att kompetens kan bevaras

och utvecklas inom stora delar av svensk försvarsindustri under försvarsbeslutsperioden. Näringsutskottet vill understryka vikten av att den planerade avsättningen – inom totalförsvarsramen – med 550 miljoner kronor per år för teknologisatsningar också genomförs.

Vidare ser näringsutskottet det som angeläget att regeringen och svenska myndigheter på ett aktivt och strukturerat sätt stöttar försvarsindustrins exportansträngningar, under förutsättning att dessa står i överensstämmelse med riktlinjerna för krigsmaterielexport.

Vad gäller frågan om omställning till civil produktion vill näringsutskottet hänvisa till slutsatserna i de två studier som redovisats i det föregående. Som framhållits i rapporten av f.d. generaldirektören Per Borg är tillgången till riskvilligt kapital en viktig faktor för utvecklingen av civil produktion inom försvarsindustrin. Näringsutskottet vill understryka att det inte finns någon motsättning mellan å ena sidan den högteknologiska försvarsindustriella forskningen och produktionen och å andra sidan behovet av en ökad civil produktion i syfte att öka sysselsättning och skapa nya företag. Erfarenheten är att de miljöer som en kvalitativt stark försvarsindustri erbjuder har varit en förutsättning för de civila produkternas kommersiella framgångar. I den tidigare nämnda studien från Ingenjörsvetenskapsakademien betonas också att kompletterande civil verksamhet som är baserad på försvarsindustriell kompetens är en långsiktigt viktig väg till nyföretagande, vilken kan bredda den industriella basen.

Med det sagda avstyrker näringsutskottet samtliga här aktuella motioner i berörda delar.

Stockholm den 7 november 1996

På näringsutskottets vägnar

Birgitta Johansson

I beslutet har deltagit: Birgitta Johansson (s), Bo Finnkvist (s), Karin Falkmer (m), Reynoldh Furustrand (s), Mikael Odenberg (m), Barbro Andersson (s), Marie Granlund (s), Lennart Beijer (v), Dag Ericson (s), Ola Karlsson (m), Göran Hägglund (kd), Nils-Göran Holmqvist (s), Laila Bäck (s), Sten Tolgfors (m), Kerstin Warnerbring (c) och Torsten Gavelin (fp).

Avvikande meningar

1. Karin Falkmer, Mikael Odenberg, Ola Karlsson och Sten Tolgfors (alla m) anser att avsnittet under rubriken Näringsutskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet anser – – – (= utskottet) – – – erinran emot.

Enligt näringsutskottets mening är det emellertid nödvändigt att det nu tillsätts en utredning med syfte att analysera de kort- och långsiktiga förutsättningarna för försvarsindustrins överlevnad och utveckling. Vidare bör

studeras vilka ytterligare försvarsteknologiska kompetenser än de i propositionen angivna som är nödvändiga att upprätthålla. Skälet är att den prioritering som görs i propositionen är alltför snäv. Teknologiområden som är väsentliga ur säkerhetspolitisk synvinkel prioriteras bort trots att de har ett för försvarsindustrin strategiskt högt kunskapsinnehåll och är internationellt konkurrenskraftiga. Frågan om industrins möjligheter att bedriva eget utvecklingsarbete som inte har sin grund i svenska försvarsbeställningar måste i detta sammanhang också aktualiseras.

Näringsutskottet vill --- (= utskottet) --- materiell förnyelse.

Enligt näringsutskottets bedömning är dock de medel som skall avsättas för teknologisationsprogram otillräckliga, bl.a. som en följd av neddragningarna i den militära ekonomiska ramen som regeringen föreslår. Den alltför låga nivån riskerar att försämra den industriella kompetensen och försvarets förmåga till anpassning. Enligt näringsutskottets uppfattning behövs det särskilda satsningar på materielområdet. I stället för 550 miljoner kronor bör 750 miljoner kronor avsättas årligen för detta ändamål.

Vidare ser --- (= utskottet) --- industriella basen.

Det näringsutskottet här har anfört bör riksdagen – anser näringsutskottet – som sin mening ge regeringen till känna. Med det sagda tillstyrks motion 1996/97:Fö501 (m) i nu berörd del och avstyrks övriga här aktuella motioner i motsvarande delar.

2. Torsten Gavelin (fp) anser att avsnittet under rubriken Näringsutskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet anser --- (= utskottet) --- erinran emot.

Enligt näringsutskottets mening är det emellertid nödvändigt att det nu tillsätts en utredning med syfte att analysera de kort- och långsiktiga förutsättningarna för försvarsindustrins överlevnad och utveckling. Vidare bör studeras vilka ytterligare försvarsteknologiska kompetenser än de i propositionen angivna som är nödvändiga att upprätthålla. Skälet är att den prioritering som görs i propositionen är alltför snäv. Teknologiområden som är väsentliga ur säkerhetspolitisk synvinkel prioriteras bort trots att de har ett för försvarsindustrin strategiskt högt kunskapsinnehåll och är internationellt konkurrenskraftiga. Frågan om industrins möjligheter att bedriva eget utvecklingsarbete som inte har sin grund i svenska försvarsbeställningar måste i detta sammanhang också aktualiseras.

Näringsutskottet vill --- (= utskottet) --- måste föreligga.

Näringsutskottet konstaterar att de ekonomiska möjligheterna inte föreligger att bibehålla en inhemsk försvarsindustri med dagens stora bredd. Detta leder naturligt till att ett ökat försvarsindustriellt samarbete med andra demokratiska stater i Europa och med Förenta staterna aktualiseras. Ett fördjupat, organiserat europeiskt försvarsindustriellt samarbete kommer att få stor betydelse framöver. Enligt näringsutskottets uppfattning måste dock ett svenskt deltagande i ett vidgat europeiskt samarbete om krigsmateriel bygga på en fortsatt restriktiv exportpolitik och på att motsvarande restriktioner införs hos övriga deltagande länder. Samtidigt är det angeläget att svensk försvarsindustri får delta på likvärdiga villkor i den europeiska omstruktureringen på försvarsindustriområdet. Innan några förändringar i fråga om

uropeiskt samarbete genomförs bör, menar näringsutskottet, de långsiktiga konsekvenserna och frågan om under vilka former som samverkan skall äga rum bli föremål för en samlad översyn. En redovisning bör därefter ske av vilka konkreta åtgärder som avses att vidtas för att anpassa samverkansformerna.

Med den prioritering som regeringen gör för den kommande försvarsbeslutsperioden på en kvantitativt stor arméorganisation kommer, enligt näringsutskottets bedömning, de medel som skall avsättas för teknologisationsningar att vara otillräckliga. Det riskerar att i för stor utsträckning försämra den industriella kompetensen och försvarets förmåga till anpassning. Enligt näringsutskottets uppfattning behövs det ytterligare satsningar på materielområdet utöver de 550 miljoner kronor som regeringen föreslår skall avsättas för detta ändamål.

Vidare ser --- (= utskottet) --- industriella basen.

Med det anförda tillstyrker näringsutskottet motion 1996/97:Fö38 (fp) såvitt nu är i fråga och avstyrker övriga här aktuella motioner i motsvarande delar.

3. Lennart Beijer (v) anser att avsnittet under rubriken Näringsutskottets ställningstagande bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet ser det som angeläget att det från regeringens sida vidtas kraftfulla åtgärder för att ta fram en plan för avveckling av den svenska krigsmaterielexporten. I en sådan plan skall finnas en konkret formulerad strategi för stöd till en omställning av krigsmaterielindustrin till civil produktion. Väsentliga inslag i en sådan strategi kan vara att bilda särskilda omställningsfonder och att inrikta samhällets beställningar hos berörda företag mot civila områden. Utskottet vill här hänvisa till den tidigare nämnda utredningen av f.d. generaldirektören Per Borg. I utredningen betonas bl.a. vikten av att försvarsindustrin har tillgång till riskvilligt kapital för ifrågavarande ändamål, vilket bör ingå som en del av den strategi för omställning som näringsutskottet förordar.

Näringsutskottet riktar också invändningar mot regeringens okritiska inställning till ett europeiskt samarbete om försvarsmateriel. Enligt utskottets uppfattning är det olämpligt att Sverige engagerar sig i ett organiserat europeiskt samarbete med de av regeringen angivna riktlinjerna. Konsekvenserna av ett sådant samarbete är inte förenliga med svenska intressen.

Näringsutskottet anser att riksdagen med ett uttalande skall anmoda regeringen att inte anmäla Sverige för deltagande i ett organiserat samarbete om försvarsmateriel på det sätt som anges i propositionen. I uttalandet bör också innefattas krav på åtgärder enligt vad utskottet i övrigt har redovisat.

Med det anförda tillstyrker näringsutskottet motion 1996/97:Fö52 (v) såvitt här är i fråga. Det sagda ligger också i linje med vad som anförts i motionerna 1996/97:Fö42 (mp) och 1996/97:Fö43 (mp) i berörda delar. Övriga här aktuella motionsyrkanden avstyrks av näringsutskottet.